

بررسی وضعیت صنایع دستی و استراتژی‌های توسعه آن در استان یزد

کرامت‌اله زیاری

مقدمه

طی سالهای اخیر، به صنایع دستی در کشورهای در حال توسعه و حتی پیشرفته توجه شده است. بر این اساس، فرآورده‌های دستی به علت ویژگی خاص کاربر بودن، وابستگی نداشتن به تکنولوژی خارجی، ارزش افزوده بالا، زودبازده بودن، اشتغال‌زایی، رابطه مستقیم با صنعت توریسم و جهانگردی و فقدان جنبه‌های رقابتی از طرف کشورهای پیشرفته جایگاه ویژه‌ای را در اقتصاد ملی ایفا می‌نماید. در کشور ما ایران، به جهت ساختار صنایع دستی و به خصوص صنعت فرش، صنایع دستی جایگاه و موقعیت ویژه‌ای می‌تواند داشته باشد.

استان یزد، به جهت نداشتن موقعیت طبیعی مناسب و نداشتن فعالیت‌های کشاورزی، از گذشته‌های دور در رشته‌های متعددی از صنایع دستی فعال بوده است و در صنایع دستی کشور سهم عمده‌ای داشته است. این استان به جهت موقعیت خاص فرهنگی و داشتن مردمانی سخت‌کوش و متعلق به فرهنگی کهن و خلاقیت‌های هنری، همواره از بعد صنایع دستی حائز اهمیت ویژه‌ای است. اما به جهت رسوخ و نفوذ فرهنگ سرمایه‌داری و تکنولوژیهای جدید و واحدهای تولیدی متوسط و بزرگ مقیاس و به طور کلی مدرنیزاسیون، این رشته، که خود یکی از

مؤلفه‌های توسعه پایدار و درون‌زا در استان بوده است، در آستانه اضمحلال و از بین رفتن است. مسئله مهم در این مقاله، شناخت انواع و ویژگی‌های صنایع دستی، میزان اشتغال‌زایی آنها، تنگناها و مشکلات، میزان ارزش افزوده صنایع دستی استان یزد و همچنین راهکارهای بهینه برای توسعه این رشته از صنعت است. هدف مقاله مبتنی بر شناخت و بررسی انواع صنایع دستی استان و چگونگی تقویت و توسعه آن است.

متدولوژی

نوع تحقیق کاربردی- توسعه‌ای، جامعه آماری تحقیق، استان یزد و روش بررسی آن توصیفی-تحلیلی است.

اطلاعات مورد نیاز از طریق متون و منابع و داده‌های آماری مرکز آمار ایران و همچنین نمونه‌گیری تصادفی در پهنه استان یزد انجام شده است. واحد نمونه‌گیری خانوارهای موجود، با حجم نمونه‌ای معادل ۶۱۴۴ خانوار^۱ در سطح نواحی یا شهرستانهای استان یزد است.

ماهیت و تعریف صنایع دستی

صنایع دستی و روستایی از نظر ماهیت یکی از انواع فعالیتهای اقتصادی است که به تولید کالاهای جدیدی منجر می‌شود. آمیختگی شدید این فعالیت به سنتها، عادات و بینش سازنده و همچنین تأثیر فوق‌العاده محیط جغرافیایی در این صنعت، ویژگی خاصی به آن داده است.

از نظر لغوی اصطلاح صنایع دستی مفهوم واحد و ثابتی ندارد و تاکنون تعریفی وضع نشده است که مورد قبول همه کارشناسان و سازمانهای مسئول در کشورهای مختلف باشد.

در تازه‌ترین تعریف صنایع دستی به بخشی از هنر و صنعت گفته می‌شود که بهره‌گیری از مواد اولیه بومی و انجام کار اساسی به کمک دست و افزارهای سنتی دستی در مراحل مختلف تولید به ساخت محصولات منجر می‌شود که هر واحد از این محصولات به شکلی ذوق هنری و خلاقیت فکری سازنده آن را به نمایش می‌گذارد. در واقع، صنایع دستی انعکاسی از تاریخ و تمدن

گذشته هر ملتی است که ویژگی مرتبگی با حالات روحی، عادات و رسوم و معتقدات مذهبی دارد.^۲

مهم‌ترین ویژگی صنایع دستی عبارتند از:

- ۱- نقش اساسی دست در تولید آن؛
- ۲- نبود متخصص خارجی؛
- ۳- فراهم بودن مواد آن در محل؛
- ۴- پیچیده نیست و سرمایه زیاد نیاز ندارد؛
- ۵- قدرت جایگزینی با محصولات ماشینی؛
- ۶- با تکنیک بالا می‌توان آن را به‌وجود آورد؛
- ۷- بازتابی از تاریخ و تمدن ملت و بار فرهنگی؛
- ۸- آئینه‌ای از خلاقیت و اندیشه انسان در تولیدات آن؛
- ۹- بالا بودن ارزش افزوده؛
- ۱۰- امکان انتقال تجربیات و آموزش به دیگران، طبق روش استاد و شاگردی.^۳

طبقه‌بندی صنایع دستی استان یزد

بنا بر بررسی‌های میدانی، حدود چهل صنعت دستی به شرح زیر در پهنه استان یزد شناسایی شد:

- ۱- قالی؛ ۲- قالیچه؛ ۳- گلیم؛ ۴- چادرشب؛ ۵- دستمال؛ ۶- سرریزه؛ ۷- جیم؛ ۸- فناویز؛ ۹- احرامی؛ ۱۰- شمد؛ ۱۱- ترمه؛ ۱۲- پرده؛ ۱۳- رولحافی؛ ۱۴- رومیزی؛ ۱۵- روتختی؛ ۱۶- زیلو؛ ۱۷- روفرشی؛ ۱۸- کرباس؛ ۱۹- بقچه؛ ۲۰- لنگ؛ ۲۱- کیسه حمام؛ ۲۲- خورجین؛ ۲۳- سفره؛ ۲۴- دندانی؛ ۲۵- پتو؛ ۲۶- سفال؛ ۲۷- سرامیک؛ ۲۸- حصیر؛ ۲۹- کاشی؛ ۳۰- سنگ تراشی؛ ۳۱- نقره‌سازی؛ ۳۲- پادری؛ ۳۳- کفپوش؛ ۳۴- گیوه؛ ۳۵- چرم؛ ۳۶- مخمل؛ ۳۷- انواع زری؛ ۳۸- دارایی یا ایکات؛ ۳۹- آهنگری سستی شامل: کارد، چاقو، قندچین، قپان، داس، تاوه و ...

قالی بافی

از دیرباز تاکنون صنعت نساجی دستی در استان یزد خاصه شهر یزد جایگاه ویژه‌ای داشته است و قدمت آن به همان اوایل دوره اسلامی می‌رسد. قالی از جمله صنایع دستی معتبر ایران است که در یزد اعتبار بسیاری دارد. در اواخر قرن ۱۹ میلادی بر اثر ورود منسوجات انگلیسی به یزد، صنعت نساجی دستی رو به انحطاط نهاد و به موازات آن قالی بافی به تدریج با پیدایش تقاضای خاص در بازارهای جهانی نفسی تازه گرفت و رو به توسعه نهاد. همزمان با ایجاد و توسعه صنایع ماشینی در استان و تأسیس کارخانجات ریسندگی و بافندگی، که به تدریج از سال ۱۳۱۰ شمسی آغاز شد، صنایع نساجی دستی استان ضربه دیگری را متحمل شد. لیکن استقبال از صنعت قالی بافی بیش از گذشته رو به ازدیاد نهاد، به طوری که در سال ۱۳۵۵ از هر چهارده نفر جمعیت استان یک نفر در صنعت فرش دستباف کار می‌کرد. این نسبت در سطح کشور به ازای هر ۴۶ نفر یک نفر بوده است.

بدین ترتیب، قالی بافی به لحاظ ایجاد فرصتهای جنبی خاص برای زنان و جذب طبقات کم درآمد شهری و روستایی در مجموعه اقتصاد جامعه جای وسیعی برای خویش باز می‌کند و ۳۴ درصد از سهم اشتغال استان را در سال ۱۳۶۲ به خود اختصاص می‌دهد و میزان استقبال از این صنعت بدان حد می‌رسد که براساس نمونه‌گیری‌ای که در بعضی از خانوارهای روستایی انجام شد نزدیک به ۶۵/۵ تا ۸۵ درصد از خانوارها به این حرفه اشتغال دارند.

از طرفی، صنعت قالی بافی برخلاف سایر صنایع نساجی، ویژه زنان محسوب می‌شود و از آنجا که پایگاه آن در روستاها دامنه‌ای وسیع دارد نقش این صنعت در اقتصاد روستایی استان اهمیت خاصی دارد و رکود سالهای اخیر، اثرات نامطلوبی بر توان اقتصادی و روستاییان به جای گذاشته است و در حال حاضر، برنامه‌ریزی صحیح در زمینه رفع مشکلات و تنگناهای این صنعت اصیل بیش از هر زمان دیگر ضروری است.^۴

مراحل کار و انجام قالی بافی شامل رنگرزی و طراحی و بافت است. قالی و قالیچه‌های استان بیشتر شامل «طرح کاشی» است. اما از لحاظ رنگ در نوع خود ممتاز است که در گذشته،

رنگهای آن از گیاهان طبیعی گردو، انار، ریشه روناس تهیه می‌شده است، ولی امروزه بیشتر از رنگهای مصنوعی استفاده می‌شود.

اصولاً طراحی قالیها بر انواع گل‌ها مبتنی است که در این ارتباط از نقشه‌های خاصی استفاده می‌شود.

قالیهای یزد عمدتاً از طرحهای کاشی و هراتی است که قالیهای نقش هراتی یزد بسیار معروف است. قالیهای یزد زمینه لاکه و لاجوردی دارد و در وسط قالی نقش لچک و پشمک ترنجی است. نظریاتی گواه بر آن است که این نقش متعلق به زمان صفویه است که از پشت جلد قابها اقتباس شده است. معمولاً نقش لچک ترنج در وسط قالی قرار دارد و به صورت مدور یا بیضی است. دو سر ترنج را کلاله‌هایی که «سرترنج» نامیده می‌شوند پوشانیده است و گاهی نیز این کلاله‌ها در تمام اطراف ترنج قرار می‌گیرد. لچک شامل یک چهارم همان ترنجی است که در وسط قرار دارد. در متن قالیها نقش گل و بوته دیده می‌شود. حاشیه این فرشها عموماً پنج حاشیه‌ای و هفت حاشیه‌ای است که قالیها ۲×۳ با پنج حاشیه و قالیهای ۲/۵×۳/۵ و ۴×۳ با هفت حاشیه که شامل حاشیه بین چهار یا شش حاشیه باریک تزئین می‌شود. در گذشته طرحهای دیگری در استان به نام امیرجنگلی، سردارجنگلی، گل ماهی، کرمانی، بندی، شکارگاه و جوشقان رواج داشته است.^۵ بعد از تعیین طرح قالی این طرح روی کاغذ شطرنجی ترسیم می‌شود. اما در حال حاضر، این کاغذها به نام کاغذ قالی یا کاغذ شطرنجی قالی در مرکز قالی‌بافی موجود است.

مواد اولیه مصرف شده در قالی شامل پشم، کرک، پنبه و ابریشم است. اهمیت قالی در طرح آن است که این طرح به مسئله خواب فرش مربوط می‌شود و در اکثر قالیها از پشم به وجود آمده است. پشم قالی معمولاً ریز و از لحاظ قطر ضخیم است. انواع پشمها شامل پشم سفید درجه یک، پشم درجه دو، پشم شکری، پشم الوان، پشم سیاه، پشم ناشوی مخلوط است که چهار رنگ اصلی لاکه، لاجوردی، کرم و فیروزه‌ای دارد که حدود ۷۵ درصد مواد مورد مصرف در فرش دستباف استان یزد پشم و ۲۵ درصد تولید قالی دستباف از کرک و ابریشم است و هر مترمربع قالی پشمی حدود دو کیلو خامه پشم و دو کیلو نخ پنبه احتیاج و هر قالی ابریشمی حدود دو

کیلوگرم ابریشم نیاز دارد. هر مترمربع قالی کرک و ابریشم حدود دویست گرم ابریشم نیاز دارد و بقیه از کرک است. اجزای یک قالی از تار و پود، پرز یا خواب قالی تشکیل شده است. تار قالی عبارت است از نخهایی که در طول موازی یکدیگر قرار گرفته است و گره پود روی آن زده می‌شود. جنس این نخها معمولاً پشم یا پنبه است. پود قالی عبارتست از نخهایی که به‌صورت موازی یکدیگر از بین نخهای تار گذشته و به‌طور افقی از دار قالی عبور داده می‌شود و شامل دو نوع پود ضخیم (پتون) و پود نازک (پوپله) است. در قالیهای از جنس عالی نخ پود پشم و در قالیهای از درجه متوسط و معمولی جنس نخ پنبه‌ایست.

بافته‌ها معمولاً دو یا سه نفر هستند که یکی از آنها نقشه‌گو هم هست که معمولاً نقش را به‌صورت اشعار می‌خواند. اکثر بافته‌ها زن هستند. قالیهای بافت استان در اندازه‌های 2×3 ، $2/5 \times 3/5$ و 4×3 است. معمولاً پایه و اساس قالی در گره‌هایی است که با نخهای رنگ شده روی تار قالی می‌زنند که هر قدر تعداد این گره‌ها در سطح قالی زیادتر باشد مرغوبیت و استحکام قالی زیادتر است. پس به‌طور کلی کار قالی عبارت است از هزاران گره کوچک با دستهای بافته و ساده‌ترین ابزار کار مانند گلوزار، برپاکی، پاکی و چوب پهنا که از گذشته تاکنون تغییری در آن حاصل نشده است. قالیهای دستباف ریزترین نقوش را دارند، در بافت با قلاب به‌ندرت قالیهای ریزبافت می‌توان یافت. بهترین قالیها عمری ۶۰۰ ساله دارند. مرغوبیت قالی به نقشه، رنگ و ریزبافی آن است.

ترمه‌بافی

شهرستان یزد از دیرباز، مهم‌ترین مرکز تولید منسوجات ترمه ایران بوده و سابقاً در این شهرستان حدود پانصد تا هفتصد دستگاه ترمه‌بافی وجود داشته است، اما این صنعت در نیم قرن گذشته و به‌ویژه از زمان ورود منسوجات ماشینی رو به ضعف نهاد و تعداد زیادی از بافندگان ترمه تغییر نقش دادند.

انواع ترمه‌ها را می‌توان شامل شال چارقدی، شال بندی، شال راه راه، شال محرمات، شال اتابکی، شال کشمیری، شال رضایی، شال امیری، شال کرمانی و شال یزدی دانست. معمولاً شال یزدی نیز به ترمه‌های بافت یزد اطلاق می‌شود که در این میان انواع ترمه‌های یزدی شامل ترمه

یزدی شالباف با زمینه سفید، ترمه راه راه شلووار یزدی، شال یزدی شش رنگ راه راه، شال شش رنگ راه راه، شال راه راه سفید و قرمز است.^۶

مرغوبیت ترمه اصیل دستباف به عواملی چون هفت رنگ بودن، رنگ آمیزی یکنواخت و ثابت و نقشهای سنتی و تار و پودی از مرسریزه نمره شصت و کرک خالص ظریف و نازک ریس ابریشم طبیعی و ضریح خالص بستگی دارد.^۷

ترمه به معنی درخت سروی است که نوک آن بر اثر حمل خمیده شده باشد. به همین جهت، نقشهای روی این پارچه را به شکل سروهای نوک خمیده انتخاب کرده اند.

ترمه به عنوان مامی هندی و یکی از منسوجات سنتی دستباف استان یزد است که در آن ذوق هنری به نحو بارزی به چشم می خورد که تولید آن منحصر به شهر یزد است. ترمه از محصولات عمده کشمیر بوده که در بدو ورود به ایران در انحصار زرتشتیان یزد قرار می گیرد و در دوخت شلووارها، استفاده می شده است که نوعی تن پوش مخصوص مجالس جشن و مراسم عروسی بوده است. نوعی از این محصول که راه راه است و به محرمات شهرت دارد برای شال کمر مورد استفاده قرار گرفته است. بعداً سایر مردم یزد با این محصول، که جنبه هنری داشته است، آشنا و زمینه رشد آن فراهم شد.

تار ترمه از ابریشم طبیعی تابیده و پود آن از ابریشم، نخ، پشم و کرک همراه با رنگهای متنوع که با انگشت دست بافته می شده است.

بازار ترمه در شهرهای تبریز، مشهد و ارومیه و باختران است. بعداً کیفیت ترمه ها از لحاظ بافت و نقشه و طراحی بهبود یافت و به نام ترمه رضایی با نقشهای کشمیری، گلزاری، مارک رضایی و حلقه ای رواج پیدا کرد. مواد و مصالح به کار رفته در ترمه، نخ، مرسریزه، ابریشم طبیعی، کرک، پشم، ابریشم مصنوعی و ضریح است.

از نظر کار با دستگاه ترمه بافی، با هر دستگاه دو نفر کار می کنند که یکی از آنها ترمه باف و دیگری کارگر گوشواره کش نامیده می شود که در محلی مجاور قسمت فوقانی دستگاه می نشیند و با دست کار دستگاه ژاکارد را انجام می دهد.^۸

اغلب کارگران گوشواره‌کش افراد خردسال بین ۱۰ تا ۱۳ سال هستند. به کمک دستگاههای ساده، روزانه بین ۲۰ تا ۲۵ سانتی‌متر ترمه مرغوب و با دستگاه ژاکارد روزانه حدود ۱۰۰ سانتی‌متر می‌توان بافت. رنگهای مصرفی در ترمه عنابی، قرمز روشن، سبز، نارنجی و سیاه است. طرحهای ترمه بوته جقه، بوته خرجه، شاخ گوزنی، درهم، بوته بادامی، راه راه، امیری، و محرمات است (توحیدی، همان). برای تولید پارچه ترمه ابتدا نخ مورد نیاز را تهیه و سپس آن را رنگرزی می‌نمایند و پس از خشک شدن نخ، تار را آهار می‌زنند. آنگاه عمل ماسوره‌پیچی در پود انجام می‌شود و پس از مرحله ماسوره‌پیچی عمل چله‌کشی صورت می‌گیرد. بعد از اتمام مرحله چله‌کشی اقدام به طراحی می‌شود. عمل طراحی کاملاً تخصصی و از مراحل مهم و مشکل تولید ترمه است. پس از تکمیل عمل طراحی، بافت پارچه انجام می‌گیرد.

میزان موادی که در بافت یک متر پارچه با عرض نود سانتی‌متر به کار می‌رود به‌طور تقریبی شامل صد گرم نخ تار و دوپست تا سیصد گرم نخ پود است.

ترمه را امروزه در ۱۳۰ طرح می‌بافند. دستگاه‌های اولیه آن خیلی ساده ولی درعین حال پیچیدگی خاصی داشته که همه کس از عهده آن برنمی‌آمده و هنوز نیز چنین است. این دستگاه ساده با دو نفر کار می‌کند. امروزه گرچه از این دستگاه دیگر استفاده نمی‌شود و به ماشینی تبدیل شده است ولی از متروک شدن آن دیری نپاییده است و بافته‌های دستی آن اهمیت ویژه‌ای دارد.^۹ در پرده، بقچه، رومیزی، و نیز در تهیه انواع لباسهای زیبا از ترمه استفاده می‌شود.^{۱۰}

زری‌بافی

یزد یکی از مناطق زری‌بافی در دوران قدیم بوده است.^{۱۱} مطابق بررسیها، زمان پیدایش این هنر را می‌توان به دوره هخامنشیان و سپس ساسانیان نسبت داد. معمولاً از پارچه‌های زری برای زینت دادن کاخهای سلطنتی و دیگر نقاط جهان استفاده می‌شده است. مراکز عمده زری‌بافی ایران یزد، ایبانه و کاشان است. امروز زری‌بافی تنها در کارگاه‌های سنتی و در شهر یزد و در شهرهای اصفهان و تهران و در سطحی محدود تولید می‌شود.

مواد اولیه در زری‌بافی، ابریشم است که برای بافت زمینه، از ابریشم ساده و برای بافت نقوش از نخ ابریشمی با روپوش طلا یا نقره استفاده می‌شود. برای رنگرزی نخهای ابریشمی در

گذشته کلاً از رنگهای طبیعی استفاده می‌شده، که همین استفاده از رنگهای طبیعی اهمیت ویژه‌ای به این صنعت می‌داده است.

با استفاده از دستگاه‌های سنتی زری‌بافی روزانه حدود سی سانتی‌متر و با دستگاه‌های ژاکارد روزانه حدود صد سانتی‌متر تولید می‌توان داشت.

طرحها و نقشهای اصیل و سنتی مورد استفاده در زری‌بافی ویژگیها و خلاقیت خاصی دارد که به این منسوج اهمیت و نقش ویژه‌ای بخشیده است.

مخمل بافی

بنا بر یک نظریه، مخمل بافی در قرن چهاردهم میلادی، نخستین بار در ایران و چین به وجود آمده است و طی یک قرن در سایر نقاط جهان از جمله ونیز، فلورانس، جنوا و لوکار به پیشرفت می‌رسد. بنابراین، می‌توان ایتالیا را محل کمال مخمل بافی دانست.

مخمل به طریق روش حلقه‌زنی از ۲۶۰ قبل از میلاد در مصر باستان رواج داشته است. قطعه‌هایی از بافتهای قبطی در موزه شهر لیون به دست آمده است. مسعودی و دیگر جغرافیدانان مسلمان و سفرنامه‌نویسان، رواج مخمل مصر را تایید کرده‌اند. در موزه هنرهای تزئینی پاریس نمونه‌هایی از مخمل ایران نگهداری می‌شود که قدمت آنها را در قرون پانزده و شانزده ذکر می‌نماید.^{۱۲} به‌طور کلی، یزد یکی از مراکز مهم مخمل بافی بوده است که متأسفانه امروز این هنر منسوخ شده است.

پرده بافی

تا دو دهه گذشته بافت پارچه‌های پرده‌ای در شهرستان یزد وجود داشته است، اما در حال حاضر، هیچ‌گونه کارگاه پرده‌بافی فعال در سطح شهرستان وجود ندارد، اکثر بافندگان این صنعت مرد بوده‌اند. دستگاه بافندگی مورد استفاده این صنعت چهار وردی بوده است. برای تهیه یک رویه کار به طول دویست متر و عرض ۱/۲۵ متر عموماً پنج بقچه نخ ویسکوز تابیده نمره ۳۲ و نه بقچه نخ پنبه‌ای نمره پنج برای تار و پود مصرف می‌شد. تولید سالانه یک پرده‌باف سه رویه در ابعاد ۲۰۰×۱/۲۵ مترمربع بوده است.^{۱۳}

چادرشب‌بافی

چادرشب شغل جنبی مردان و زنان کشاورز است. ابعاد این محصول 200×200 سانتی‌متر در طرح‌های چارخانه تهیه می‌شود. چادرشب، رنگهایی مرکب از قرمز، نیلی، سبز، زرد و مشکی آمیخته شده و در رختخواب پیچی مصرف دارد. درواقع، چادرشب نوعی صنعت خانگی است که در شهرستانهای یزد و اردکان و بخش زارچ تهیه می‌شود. دستگاه‌های چادرشب‌بافی چهار وردی است که عرض آنها $2/5$ تا 3 متر است.

شم‌بافی

شم‌بافی نوعی پارچه است که به جهت روانداز در فصول گرم سال استفاده می‌شود. در تهیه شمد از ابریشم مصنوعی جهت پود و از نخ پنبه‌ای نمره بیست در لا به‌عنوان تار استفاده می‌شود که در حال حاضر دستگاه‌های تک‌فاز آن را می‌بافند. ابعاد شمد معمولاً 150×220 سانتی‌متر است.^{۱۴}

دستمال‌بافی

دستمال در استان یزد در نقش‌های مختلفی بافته می‌شود. سه نوع آنها شامل دستمال عشایری، ابریشمی و مرسریزه در استان تولید می‌شود. بافت دستمال بسیار ساده است.

دستمال ابریشمی

این نوع دستمال در دو نقش در طرفین با ذوق هنری خاصی بافته می‌شود. این محصول تنها در شهرستان یزد مرسوم است و با دستگاه‌های سنتی تهیه می‌شود.

دستمال مرسریزه

این نوع دستمال به صورت کارگاهی توسط مردان متداول است.

پرده‌بافی

این محصول در شهرستان یزد و صرفاً مردان آن را تولید می‌کنند. پرده در رنگ‌های متفاوت تولید می‌شود.

دارایی یا ایکات

ایکات از واژه مالایایی منجیکات است و «دارایی» نامیده می‌شود. ایکات به معنی بستن یا گره زدن یا پیچاندن است؛ بنابراین منظور این شیوه، بستن تار و پود از روی الگویی است که از پیش آماده شده است. براساس یک نظریه، ایکات را یک قوم ابداع کرده‌اند و بنابراین آن را دارای زادگاه خاص می‌دانند. تنوع، پیچیدگی و ظرافت نقشهای آن در جزایر مختلف اندونزی نظیر مالی، سوماترا، برنئو یافت شده است. بنابراین منطقه اندونزی زادگاه این هنر بوده است، اما قدیمی‌ترین نمونه موجود، ایکات مصری است که تاریخ بافت آن به حدود سال ۱۱۰۰ میلادی می‌رسد. در حال حاضر این صنعت در یزد بافته می‌شود.

سجاده بافی

سجاده در شهرستان یزد و در تعدادی از کارگاهها بافته می‌شود. مواد مصرفی در سجاده شامل نخ سفید (پود)، نخ سفید (تار)، نخ رنگی مشکی، نخ کرولیک رنگی است. سجاده در طرحها و رنگهای مختلف تهیه می‌شود.

روتختی بافی

روتختی با دست و در ابعاد ۲۰۰×۲۴۰ سانتی‌متر تولید می‌شود. مرکز تولید عمده این صنعت در شهرستان یزد است.

احرامی و قنauیز

نوعی پارچه با تار و پود پنبه‌ای که بیشتر به مصرف حجاج می‌رسد. ابعاد این محصول ۱۲۵×۸۰ سانتی‌متر است. قنauیز نوعی منسوج پارچه‌ای است از نخ ابریشم مصنوعی که به مصرف آستری لباس می‌رسد. یک نفر بافنده می‌تواند روزانه چهار عدد احرامی به ابعاد صد تا هفتاد سانتی‌متر بیافد. یک بافنده روزانه پنج تا شش قنauیز می‌بافد.

بقچه - لنگ - کیسه حمام

برای تهیه لنگ از نخ پنبه‌ای یا ابریشمی و برای تولید بقچه از نخ ابریشمی استفاده می‌شود.

خورجین

بافت خورجین با دارهای عمودی انجام می‌شود و تفاوت عمده آن با زیلو فقط در طرح و نقش آن است. مواد اولیه مصرفی آن نخ پنبه‌ای نمره پنج کارخانه است.

سفره

سفره را در استان یزد از نخ پنبه‌ای کارخانه‌ای نمره ده و عمدتاً زنان خانه‌دار به صورت خانگی با دستگاه چاله‌ای و با شانه بیست تهیه و خود بافنده رنگرزی می‌کند. توزیع فضایی سفره در مناطق روستایی استان است. ابعاد سفره‌ها ۹۰×۹۰ سانتی‌متر است.

دندانی

دندانی یا گل خورد جامه زرتشتیان یزد نیز شهرت دارد. طریقه بافت دندانی پرزحمت اما ساده است.

روفرفشی

روفرفشی با دستگاه چاله‌ای سستی با عرض ۹۵ سانتی‌متر و به رنگهای سفید و مشکی راه راه خانگی بافته می‌شود. توزیع فضایی این محصول عموماً در بخش زارچ است.

کرباس بافی

کرباس نوعی از منسوجات است که با دستگاههای ابتدایی و ساده چاله‌ای به ابعاد پنجاه سانتی‌متر عرض و طول شصت متر در اردکان و بخش خرائق تولید می‌شود.

پلاس بافی

بافته این منسوج در شهر یزد به مقدار کم معمول بوده و در حال حاضر منسوخ شده است.

ارمک بافی

این محصول به صورت دستباف و خانگی در استان یزد رواج داشته است. در گذشته و قبل از توسعه کارخانجات و ماشینهای نساجی، بافت ارمک در شهرستان یزد معمول بوده است.

جیم‌بافی

جیم‌بافی را زنان و به صورت خانگی انجام می‌دهند. جیم نوعی پارچه لباسی است که مواد مصرفی آن نخ نمره بیست و ده در خضراآباد یزد معمول بوده است.

شال‌بافی

شال‌بافی در شهر یزد به صورت کارگاهی رواج داشته است.

پتوبافی

در استان یزد پتو را زنان به صورت خانگی در بخشهای اشکذر و خراتق تولید می‌کنند.

رویه لحاف

رویه لحاف محصولی دستباف است که با نخ ابریشم مصنوعی نمره ۱۵۰ تولید می‌شود. رنگرزی نخ مورد مصرف آن به طریقه سنتی در شهر یزد انجام می‌شود.

زیلوبافی

زیلو که از آن به زیلوج و شطرنجی یاد می‌شود از نخ پنبه‌ای با نقشهای رنگین تهیه می‌شود. از نظر توزیع فضایی، این محصول در سطح استان یزد در میبد و اردکان رونق دارد. قدمت هنر زیلوبافی به نهمصد سال پیش می‌رسد. مواد اولیه مورد مصرف زیلوبافی سرنخ پنبه‌ای نمره پنج و ده کارخانه‌ایست. بنا بر بررسیها، قدمت زیلو را، که به پیش از اسلام می‌رسد، به میبد نسبت می‌دهند و بعضی از سیاحان خارجی از زیلوی میبدی یاد کرده‌اند.

به طور کلی در هر زیلو سه نقش وجود دارد: نقش مربوط به حاشیه، نقش مربوط به حد فاصل حاشیه و متن که به آن «بندوگل» می‌گویند و نقش زمینه متن که به آن «نقش کار» می‌گویند.

گیوه

گیوه‌بافی از جمله صنایع دستی است که هر روز بیش از پیش رو به فراموشی می‌رود.

سفال و سرامیک

سفال و سرامیک در شهرستان میبد از گذشته‌های دور تاکنون متداول است که در حال حاضر با همکاری سازمان صنایع دستی کارگاههای فعال به تولید انواع فرآورده‌های سفال و سرامیک

مبادرت می‌ورزند. تاریخ شروع مجتمعه‌های سفال و سرامیک به صورت کارگاهی به سال ۱۳۵۶ می‌رسد که تعداد ۲۷ کارگاه سفال، سرامیک و کوزه‌گری سستی را دربرمی‌گیرد. انواع محصولات کارگاه‌های میبد را می‌توان بشقاب، قاب، قدح، لیوان، فنجان، نعلبکی، قلمک، زیرسیگاری، کوزه قلیان، گلدان، قوری، گلدان تاریخی، کوزه‌های دسته‌دار و بدون دسته و ... ذکر کرد.

نقوشی که در روی سفالهای میبد ترسیم می‌شود عموماً بازتاب محیط زندگی است که این نقوش بیشتر با رنگهای آبی، سبز، زرد و سیاه نقاشی می‌گردد و خلاقیت هنری خاصی دارد.

فلزکاری

صنایع دستی فلزکاری شامل قلمزنی، آهنگری سستی و چاقوسازی است.

آهنگری سستی

این صنعت از دیرباز تأمین‌کننده کالاهای مورد نیاز جامعه از قبیل: کارد، چاقو، قیچی، قندچین، قپان، داس، اره، وسایل قالی‌بافی، تاوه و غیره بوده است ولی در حال حاضر، تنها در مهریز، ندوشن، عقدا، سخوید، خضراباد و بهاباد به چشم می‌خورد. شیوه تولید این کالاها به صورت سستی اولیه و متناسب با تقاضای بازار است. ساخت این محصولات از دیرباز یکنواخت بوده و خلاقیت و نوآوری در آن به چشم نمی‌خورد. این صنعت کارگربر بوده و استفاده از ماشین‌آلات در آن کمتر به چشم می‌خورد.

حصیربافی

حصیربافی در ایران سابقه‌ای طولانی دارد و در مناطقی که برگ درخت خرما، ساقه گندم، نی و ترکه یافت می‌شود مصنوعات از قبیل حصیربافی و سبدبافی بافته می‌شود. انواع مصنوعات حصیری استان یزد شامل بادبزن، جارو و کلاه حصیری است که از برگهای درخت خرما تهیه می‌گردد.

حصیربافی در شهر بافق، بهاباد و مبارکه متداول است و عمدتاً زنهای خانه‌دار آن را تهیه می‌کنند که بیشتر از برگ درختان نخل وحشی و ساقه‌های نی استفاده می‌شود. در این هنر از ابزار و وسایلی همچون داس، انواع کارد، سوهان، درفش، قیچی و سوزن استفاده می‌شود. ساخت

مبلمان حصیری در بافق در کارگاهی از سال ۱۳۶۴ انجام می‌شود و محصول سالانه این کارگاه سیصد دست مبل است.

پادری و کفپوش

پادری و کفپوش نوع دیگری از هنر و صنعت دستی است که از الیاف مویی ساقه درخت خرما تهیه می‌شود. این محصول در استان مختص شهرستان بافق است و در سال ۱۳۷۵ در کارگاههایی (۲۷ کارگاه) که در هر کارگاه یک کارگر است انجام می‌شود.

کاشی‌سازی

کاشی‌سازی در استان یزد قدمتی طولانی دارد به نحوی که سابقه‌ای هفتصد ساله دارد. کاشی در کارگاههای کاشی‌سازی ساخته می‌شود که به ساخت انواع کاشیهای منقوش و لعابدار می‌انجامد. تولیدات در خطوط و اشکال تزئینی مختلف در رنگهای لاجوردی، سفید، زرد، قرمز، مشکی و فیروزه‌ای و در بعضی مواقع برجسته انجام می‌گیرد. هنر کاشی‌سازی معمولاً از خصایص هنری صنایع اسلامی سرچشمه می‌گیرد؛ یعنی دوره‌ای که مساجد را با انواع کاشیها تزئین می‌کردند.

چرم‌سازی

چرم‌سازی در استان یزد و به‌خصوص در شهرستان یزد متداول بوده و فراورده‌های آن شامل انواع کمربند، انواع کیف، جاسیگاری، جلد قرآن و گردن‌بند است.

نمدبافی

نمدبافی در یزد اهمیت خاصی دارد و یکی از صادرات عمده یزد محسوب می‌شده است، به طوری که تا سی سال پیش نمد یزدی به شهر استرآباد صادر گردید.^{۱۵}

موتابی

موتابی در کارگاههایی در بفرویه انجام می‌شود. مواد اولیه آن از موی بز است که خریداران طنابهای مویی عموماً عشایر استان فارس هستند. این حرفه را مردان انجام می‌دهند.^{۱۶}

اشتغال ناشی از صنایع دستی

در استان یزد حدود ۱۳۰ هزار نفر در صنایع مختلف دستی خانگی به فعالیت اشتغال دارند (۲۳/۵ درصد مرد، ۷۶/۵ درصد زن). ۵/۲ درصد صنعت فرش کشور در استان یزد تولید می‌شود. ۲۳ درصد افراد به صورت تمام وقت و ۷۷ درصد به صورت نیمه‌وقت در صنعت فرش مشغول فعالیت‌اند.

مطابق بررسی‌های انجام شده ۶۷ درصد ارزش تولیدات را ارزش افزوده تشکیل می‌دهد و ارزش تولیدات فرش در سال ۱۳۷۳ معادل ۵/۴ میلیارد تومان بوده است.

مشکلات و تنگناهای صنایع دستی

مهم‌ترین مشکلات صنایع دستی استان یزد را در سه مقوله زیر می‌توان برشمرد:

الف- مشکلات منطقه‌ای؛

ب- مشکلات ملی؛

ج- مشکلات بازار خارجی؛

الف- مشکلات منطقه‌ای

۱- کمبود مواد اولیه و خام و گرانی هزینه آن به علت موقعیت طبیعی استان یزد است. چون استان در زمینه دامداری فقیر است به وارد کردن پشم با قیمت بالا از مناطق دیگر ناگزیر می‌شود. به جز تعداد معدودی از بافندگان بقیه مواد را از دلال می‌خرند. از طرفی دلالان مواد درجه دو را با قیمت بالا به مصرف‌کنندگان می‌فروشند.

۲- قدیمی و سستی بودن دستگاهها و وقت‌گیر بودن، به طوری که میزان تولید در واحد زمان بسیار کم است.

۳- آموزش صحیح ندادن به بافندگان و وجود اشتباهات مکرر که موجب افت کیفیت می‌شود و در نتیجه در ارزش و قیمت قالی تأثیر می‌گذارد.

۴- دیر رسیدن مواد اولیه و مصالح به تهیه‌کنندگان که این امر موجب می‌شود کار به طور موقت تعطیل شود.

- ۵- وجود دلالتان و واسطه‌ها در رسانیدن کالاهای تولیدی به مصرف‌کنندگان. این امر خودبه‌خود قیمت کالا را بالا می‌برد. بر این اساس، سودی که عاید تولیدکننده می‌شود بسیار کمتر از دلالتان و واسطه‌ها است.
- ۶- برخی افراد سودجو، که در امر صنایع دستی سرمایه‌گذاری می‌کنند، مواد اولیه و گران در اختیار تولیدکنندگان قرار می‌دهند. در نتیجه، کالاهای تولیدی با سود بسیار کم را از تولیدکننده تحویل می‌گیرند.
- ۷- پایین بودن دانش کلاسیک در صنایع دستی به‌خصوص فرش.
- ۸- مشخص نبودن قیمت معینی برای تولیدات قالی در ابعاد مختلف. بنابراین، تولیدکننده، اطمینان چندانی به فروش محصول خود به قیمت عادلانه ندارد و گاهی قالی خود را ارزان می‌فروشد.
- ۹- کلاً وجود واسطه‌هایی در کار توزیع و فروش مواد اولیه، صلاحیت تخصصی و تجربی نداشتن و فقدان روشهای اخلاقی در بسیاری موارد از مشکلاتی هستند که موجب می‌شود مواد اولیه، گران و نامرغوب باشد.
- ۱۰- نوسان قیمتها که یکی از مشکلات اساسی مهم بر سر راه این صنعت است. مثلاً بافندگان ممکن است مواد اولیه را گران بخرند، اما به‌علت نوسانهای بازار درموقع فروش محصول ممکن است قیمتها افت نماید. پایین آمدن اندکی از مواد و مصالح بهانه‌ایست که دلالتان و خریداران قیمتها را کاهش بدهند. بنابراین، اطمینان نداشتن بافندگان از وضعیت بازار یکی از مشکلات اساسی است.
- ۱۱- وجود رنگهای مصنوعی و استفاده از آنها در بافت قالی و استفاده ناشیانه و غیراصولی از رنگهای شیمیایی قالی را تا حدودی بی‌ارزش می‌نماید.
- ۱۲- مشکل عمده خورجین‌بافان این است که دولت هیچ‌گونه حمایتی به‌طور مشخص از این صنعت نمی‌کند و صنعتگر ناچار است مواد اولیه کار را، که همان زائده‌های کارخانجات نساجی است، خودش مستقیماً تهیه کند و این درحالی است که قیمت مواد اولیه کارخانجات سال به سال بالا می‌رود و قیمت خورجین تغییر نکرده است.

- ۱۳- مشکلات موجود از جمله، هزینه بالای مواد و مصالح و نبود حمایتها باعث از بین رفتن صنایع متعدد دیگر از جمله لنگ‌بافی، سبدبافی و غیره است.
- ۱۴- بی‌سوادی و پایین بودن سطح سواد بافندگان موجب پایین بودن اطلاعات فنی صنعتگران دستی شده است که این امر به نوبه خود به بازده کم و طاقت‌فرسا بودن تولید انجامیده است.
- ۱۵- ضعف قوه ابداع و ابتکار به جهت خلق آثار جدید موجب شده است بازارهای جدید به وجود نیاید.
- ۱۶- دسترسی نداشتن مستقیم تولیدکنندگان به بازار موجب غیبت سلف‌خران و واسطه‌ها شده است.
- ۱۷- یکی از مشکلات اساسی صنعتگران نبود آموزش‌های فنی است.
- ۱۸- به‌علت ویژگیهای فیزیکی و روانی انسان در زمانهای مختلف در هنگام تولید، نوع کالاهای تولیدی یکدست نیست و در برخی موارد دقت کمی دارد.
- ۱۹- دیر رسیدن مواد و مصالح لازم در مواردی موجب تعطیلی کار به‌طور موقت می‌شود.
- ۲۰- برخی افراد سودجو که در امر صنایع دستی سرمایه‌گذاری می‌نمایند مواد اولیه را گران در اختیار تولیدکننده قرار می‌دهند و کالاهای تولیدی را با سود بسیار کم از تولیدکننده تحویل می‌گیرند.
- ۲۱- غیراستاندارد بودن کارگاهها و فضاهای بافت که موجب بروز امراض گوناگونی می‌شود.
- ۲۲- حمایت نکردن نهادها و ارگانهای مسئول از فرش‌بافان و حل نکردن مشکلات موجود. مشکل بافندگان نبود سرمایه است که به‌علت عدم استطاعت مالی، دلالتان و سلف‌خران جایگاه خود را محکم می‌نمایند و در این ارتباط به تولیدکنندگان لطمه وارد می‌شود.
- ۲۳- بیمه نبودن و اطمینان نداشتن از آینده از نظر شغلی، چون اکثر بافندگان در طی زمان توانایی انجام کار را ندارند.
- ۲۴- نبود دستمزد و مقرری ماهیانه و نبود مرکزی که ماهیانه از آنها حمایت مالی نماید.
- ۲۵- کمبود طرح و نقشهای متنوع و به‌طور کلی یکنواخت بودن طرحها، تعداد خریداران را کم می‌کند و بر قیمت قالی تأثیر می‌گذارد.

- ۲۶- نبود جا و مکان برای تولید، چون اغلب در اتاقی که دار قالی هست همه‌گونه کارکرد دیگری نیز به‌عمل می‌آید.
- ۲۷- اختصاص ۳٪ برای حق‌العمل کاری بنگاه‌های خرید، چون بافنده‌ای که تار و پود را از بنگاه‌های بزرگ به‌صورت نسیه خریداری می‌کند مجبور است پس از اتمام، محصول را به آنها بفروشد.
- ۲۸- پایین بودن دستمزد بافندگان برای بافندگانی که روزمزدی کار می‌کنند.
- ۲۹- دور بودن مسافت روستاهای تولیدکننده نسبت به محل فروش و محل خرید مواد اولیه که این امر دست دلالان و مقاطعه‌کاران را بازتر می‌نماید.
- ۳۰- نپذیرفتن قالی‌بافی به‌عنوان حرفه‌ای جدی و مفید از سوی مسئولان و نبودن ضوابط حمایتی - نظارتی و اجرا نکردن صحیح برنامه‌های درست در کارگاهها.
- ۳۱- بالا بودن قیمت ابریشم در زمینه قالیهای ابریشمی.
- ۳۲- نبود مرکزی به‌جهت فروش محصولات بافته شده.
- ۳۳- طاقت‌فرسا بودن و بروز بیماریهای جسمی و روحی.
- ۳۴- واحدهای رنگرزی استان کیفیت مطلوبی ندارند. این امر موجب می‌شود تا قیمت تمام شده قالی افزایش یابد و از طرف دیگر، به کیفیت محصول لطمه وارد می‌کند.
- ۳۵- مسائل و مشکلات ناشی از کمبود درآمد، روی آوردن به صنایع ماشینی، کمبود سرمایه، نبود برنامه‌ریزی جامع، حمایت نکردن که موجب شده است صنایع دستی از بین برود.
- ۳۶- مسئله مهم رکود صنایع دستی و واردات صنایع ماشینی و تولیدات گسترده آنها در داخل با کیفیت بالاتر که موجب شده است صنایع دستی افت کند.
- ۳۷- نبود برنامه‌های مشخص از طرف دولت و بخش خصوصی که به انحطاط و اضمحلال صنایع دستی و رکود بازار انجامیده است.
- ۳۸- مسئله طرح و نقشه، و تکثیر نکردن مناسب آنها و رسانیدن به‌دست تولیدکنندگان.
- ۳۹- نبود کارگاههای رنگرزی برای صنایع دستی کوچک از جمله قالی، دستمال‌بافی، چادرشب و غیره.

۴۰- مشکلات مربوط به خود بافندگان از قبیل: کم شدن نور چشم، ناراحتی استخوانی (کمردرد، پادرد و مشکلات زایمان)، حساسیت نسبت به مواد شیمیایی قالی، ناراحتی عصبی و روحی و ناراحتی ریوی.

ب- مشکلات مالی

- ۱- ابهام در سیاست دولت نسبت به فرش و نبود جایگاه مشخصی برای قالی در سیاست ملی و برنامه‌ریزیهای اصولی؛
- ۲- واردات و رواج فرش ماشینی در کشور، مانند فرش ماشینی، موکت و غیره؛
- ۳- ورود بی‌رویه پشمهای خارجی و تکثیر و رواج نقشه‌های غلط بین افراد؛
- ۴- کاهش حجم صادرات فرش به خارج کشور که این امر به نوبه خود لطمات زیادی به تولیدکنندگان وارد می‌کند؛
- ۵- نبود دوره‌های علمی و خلاقیت در امور صنایع به‌خصوص فرش در دانشگاهها؛
- ۶- تقلیل قیمت خرید واقعی اقشار وسیعی از مردم جامعه به‌خصوص کارمندان و کارگران.

ج- مشکلات بازار خارجی

- ۱- وجود رقبای قوی و به‌وجود آمدن رقبای جدید در بازارهای جهانی فرش در دهه‌های اخیر؛
- ۲- افزایش قیمت تمام شده فرش صادراتی استان و کنترل کیفیت آن موجب تنزل بازارهای صادراتی فرش دستباف استان شده است؛
- ۳- رکود اقتصادی کشورهای خریدار؛
- ۴- صادرات بی‌رویه و غیرمسئولانه فرش موجب بهم‌ریختگی بازار اروپا و افت ارزش فرش ایران شده است؛ از زمانی که تصمیم گرفته شد به صادرات بی‌رویه و غیرمسئولانه خاتمه داده شود و نظم اساسی در آن برقرار شود دچار عمده‌فروش به محدودیت و مشکل دچار شدند؛
- ۵- نبود متولی درست برای فرش؛
- ۶- استفاده از نقشه‌های نامرغوب؛
- ۷- مشکل استفاده از رنگهای شیمیایی. در ایران پنج درصد رنگرزی فرشها از مواد گیاهی استفاده می‌شود. رنگ شیمیایی دو نوع است رنگهای کرومی ثابت دارند اما به مرور زمان شفافیت خود را

- از دست می‌دهند. اما رنگهای جوهری بعد از مدتی رنگ خود را از دست می‌دهند و مناسب کارهای تابلوبافی هستند و نباید در رنگرزی فرش به کار رود.
- ۸- کاهش ارزش جهانی فرش دستباف استان یزد از یک سو و از سوی دیگر، افزایش قیمت تمام شده قالی.
- ۹- ارائه طرحهای متعدد و نواز طرف کشورهای مختلف جهان.
- ۱۰- نبود تبلیغات اساسی برای صنایع دستی به خصوص فرش ایران.

استراتژی‌های توسعه صنایع دستی در استان

- مهم‌ترین استراتژیهای توسعه استان را به شرح زیر می‌توان برشمرد:
- ۱- تقویت بنیادهای اشتغال در زیر بخش صنایع دستی از طریق اعطای نهاده‌ها به صنایع دستی؛
  - ۲- تشویق سرمایه‌گذاری از طریق اعمال سیاستهای تشویقی در صنایع دستی؛
  - ۳- هدایت تنظیم شده سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی بخش صنایع دستی؛
  - ۴- اعمال سیاستها و تمهیدات لازم در زمینه تولید و ارائه مواد اولیه مورد نیاز بخش صنایع دستی؛
  - ۵- تشویق به سرمایه‌گذاری با استفاده از تسهیلات ویژه بانکی و حمایتهای مادی و معنوی در بخش صنایع دستی؛
  - ۶- اصلاح سیاستهای دست و پاگیر صادرات در زمینه صنایع دستی؛
  - ۷- سیاستهای حمایتی و ضمانتی؛
  - ۸- لغو سیاستهای مالیاتی در زمینه صنایع دستی؛
  - ۹- سیاست بهسازی فرایند تولید؛
  - ۱۰- اصلاح سیاستهای گمرکی در زمینه صنایع دستی؛
  - ۱۱- سیاست بهبود و ارتقاء؛
  - ۱۲- تدوین نظام بهینه تشکیلاتی.

سیاست‌گذاری

مسئله اساسی بی‌رونتی و توسعه صنایع دستی است که سیاست احیاء، توسعه و گسترش، بهبود و ارتقای کیفیت و تولید می‌تواند راهگشا باشد.

پروژه‌ها

برای احیاء و توسعه صنایع دستی پروژه‌های زیر را می‌توان ارائه نمود:

- ۱- ایجاد یا تقویت شرکتهای تعاونی در مرکز استان، شهرها و مراکز بخشها و مراکز دهستانها؛
- ۲- ایجاد مجتمع‌های کارگاهی در نواحی استان؛
- ۳- خرید تولیدات صنایع دستی از طریق شرکتهای تعاونی؛
- ۴- صادرات فرش و صنایع دستی و سفال و سرامیک؛
- ۵- استفاده از تکنیکهای نو در زمینه فرش و سرامیک؛
- ۶- آموزش صحیح و فنی و ایجاد مدارس فنی در این زمینه؛
- ۷- به زیر پوشش بردن منظومه‌های روستایی تحت مجتمع‌های صنایع دستی؛
- ۸- ایجاد مرکز تحقیقات در صنایع دستی؛
- ۹- کاشت و توسعه درختان توت و تربیت کرم ابریشم.

نحوه آموزش

- ۱- آموزش برای تربیت نیروی انسانی (مدت دو تا سه تا شش ماهه و تا یکساله در مراکز فنی)؛
- ۲- آموزش برای ارتقای کیفیت (مواد اولیه مصرفی، نوع بافت، کیفیت رنگ، کیفیت نقشه طراحیها)؛
- ۳- آموزش به جهت سرعت کار و استفاده مطلوب از ابزار با حفظ رسالت سنتی و هنری؛
- ۴- آموزش توسعه و گسترش صنایع دستی در پهنه استان؛
- ۵- آموزش بهداشت در محیط کار به منظور رعایت چشم تا محل بافت، نور کافی، جای مناسب، نور، تهویه و غیره.

برنامه‌های اجرایی (پروگرام)

- ۱- اختصاص تسهیلات بانکی و کمکهای جهاد کشاورزی؛
- ۲- ممنوعیت محصولات که به صنایع دستی و فرش لطمه می‌زند؛
- ۳- تبلیغات مناسب و ایجاد نمایشگاههای مختلف؛
- ۴- تدوین مقررات خاص حمایتی و لغو مقررات گمرکی دست و پاگیر؛
- ۵- الگوسازیهای کامپیوتری از طریق مراکز فنی؛

نتیجه‌گیری

صنایع دستی به بخشی از هنر و صنعت اطلاق می‌شود که با بهره‌گیری از مواد اولیه بومی و انجام کار اساسی به کمک دست و افزارهای سنتی دستی انجام می‌شود. این صنعت، انعکاسی از تاریخ و تمدن هر ملتی محسوب می‌شود. در سطح استان یزد حدود چهل نوع صنعت دستی شناسایی شده است. متأسفانه به‌جهت رسوخ صنعت مدرن و کارخانه‌ای و مشکلات بازاریابی بسیاری از صنایع دستی استان یزد منسوخ یا در شرف منسوخ شدن است. اهم مشکلات صنایع دستی استان یزد را در سطح ملی و منطقه‌ای و بازارهای خارجی و به‌خصوص مشکلات ملی درخصوص نبود سیاستگذاری و نحوه برخورد با توریسم و گردشگران خارجی باید جستجو کرد. استراتژی توسعه این صنعت را، در آموزش صحیح، رفع مشکلات سرمایه‌ای و سیاستهای حمایتی و تشویقی و سیاست بهبود و ارتقاء و توسعه توریسم و تبلیغات مناسب می‌توان برشمرد.

پی‌نوشت‌ها

۱. تعیین حجم نمونه از طریق فرمول $n = \frac{t^2 pq}{e^2}$ به دست آمده است.
۲. زیاری، کرامت ا...، طرح اشتغال‌زایی در صنایع دستی استان یزد، ۱۳۷۵.
۳. یآوری، حسین، صنایع دستی و امکانات بالقوه آن، ۱۳۷۱، ص ۱۶-۱۴.
۴. خوانین‌زاده، اکبر، ۱۳۶۹.
۵. توحیدی، محمد، صنایع دستی، بی تا، ص ۴۵-۴۳.
۶. یآوری، حسین، همان.
۷. توحیدی، محمد، همان.

۸. همان.
۹. علی‌پور، حبیب‌ا...، سیمای اقتصادی استان یزد، ۱۳۶۵.
۱۰. یآوری، همان.
۱۱. توحیدی، ص ۱۰.
۱۲. یآوری، ص ۷۱.
۱۳. توحیدی، ص ۵.
۱۴. نورماه، فروهر، گزارش وضع دستبافان یزد، ۱۳۴۵، ص ۱۷.
۱۵. افشار، ۱۳۵۴، ص ۱۶.
۱۶. اسلامی، جلال، شناسایی میبد و مشکلات آن، ۱۳۶۴، ص ۲۳.

منابع

- اسلامی، جلال، شناسایی میبد و مشکلات آن، ۱۳۶۴.
- توحیدی، محمد، صنایع دستی، سازمان صنایع دستی ایران، بی تا.
- خوانین‌زاده، اکبر و جسمانی، محمدعلی، سازمان برنامه و بودجه یزد، نشریه شماره ۱۲۶، ۱۳۶۹.
- زیاری، کرامت‌اله، طرح اشتغال‌زایی در صنایع دستی در استان یزد، یزد، سازمان صنایع دستی استان یزد، ۱۳۷۵.
- سازمان برنامه و بودجه یزد، مطالعه جامع توسعه اقتصادی و اجتماعی استان یزد، بی تا.
- سازمان صنایع دستی ایران، طرح احیاء تولید نخ زری در یزد، نشریه شماره ۱۹، ۱۳۵۵.
- علی‌پور، حبیب‌اله، سیمای اقتصادی استان یزد، ۱۳۶۵.
- گزارش بررسی صنایع دستی استان یزد، ۱۳۶۴.
- نورماه، فروهر، گزارش وضع دستبافان یزد، سازمان صنایع دستی ایران، ۱۳۴۵.
- یآوری، حسین، صنایع دستی و امکانات بالقوه آن، مجله دست‌ها و نقش‌ها، شماره ۱، ۱۳۷۱.